

Predhodniki sociologije: zagovorniki geografskih, bioloških in drugih naturalističnih razlag

- 1* Družbene pojave so v zgodovini preučevali daleč nazaj (npr. Grki). Vendar to še ni sociologija. V srednjem veku npr. teološki misleci. Razsvetljenstvo v 18. stoletju je tisto zgodovinsko obdobje, ko so se že čutili zametki sociologije;
- 2* V sociologiji obstajajo v samem temelju različne teorije. Npr. Dahredorf je danes znani sociolog, ki pravi, da: »Do večnega spopada v družbi prihaja zaradi omejene oblasti. Industrijska družba je našla način za reševanje spopadov zaradi oblasti.«

1) Montesquieu - Francoz (monteskje). Njegovo glavno delo: **Duh zakonov**.

1* Zastavljal je vprašanja sociološkega značaja npr. Zakaj prihaja do vzpona in padca države?

2* Še bolj so pomembna vprašanja:

a) Kakšni tipi političnih ureditev obstajajo?

b) Kaj je tisto, kar pogojuje in določa oblikovanje različnih tipov političnih ureditev?

3* V vsaki državi obstaja neka ureditev, ki jo preveva poseben duh, čustva, kultura ureditve. Montesquieu razlikuje **TRI TIPE političnih ureditev**:

1. **DESPOTIJA** (to je nebrzdana oblast enega posameznika, ko je prisoten značilen strah, ker so tako despot kot njegovi uradniki nepredvidljivi);

2. **MONARHIJA** (z zakoni podložnikov (monarh jih spoštuje) omejena oblast posameznika, ko do izraza pridejo vzorci obnašanja, kot so čast in ko se pripadniki stanov ali vitezi vedejo znotraj nekih vzorcev);

3. **REPUBLIKA** (z zakoni omejena ureditev, kjer manjšina izvaja oblast; do izraza pride krepost, vrline; vsi državljani čutijo vdanost do svoje države in so se pripravljene žrtvovati zanjo).

4* Montesquieu se sprašuje kateri dejavniki določajo politično ureditev države? Opravi **sistematično analizo** in izloči naslednje **dejavnike**:

a) **DEMOGRAFSKI** (o številčnosti in gostoti prebivalstva, manjšim državam bolj odgovarja republika, npr. Dubrovniška republika);

b) **KULTURNI** (se kažejo v običajih in religiji);

c) **GOSPODARSKI** (upošteva trgovanje in denar, ne upošteva pa delitve dela);

d) **GEOGRAFSKI** (temu dejavniku daje največjo težo, zato ga imajo za zagovornika geografskega determinizma).

5* Montesquieu: »Tam kjer je vroče, je ljudi težko prisiliti k delu. Črno so nosili 'bogovi' ker jim ni bilo treba delati zunaj, revni pa so nosili bela oblačila.«

6* Montesquieu se zaveda, da so Južne in velike države nagnjene k despotiji, ko moraš uporabiti silo, da ljudi prisiliš delati na vročini; Fiaka = dalmatinski izraz, grem noter na kavo, veni mi ni za bit;

7* Montesquieu NI sociolog, ker ga ni zanimala organizacija. Sodi bolj med politične filozofe, ker so ga zanimale politične ureditve in ne organizacije družbe.

2) Naturalistične teorije

3* Družbene pojave je možno neposredno razlagati z vzroki, teorijami in metodami ki veljajo v fiziki, biologiji, kemiji in drugih naravnih znanostih. Naravne znanosti so razkrile mnoge splošne zakonitosti, iz tega je moč sklepati, da je naturalizem v bistvu veja pozitivizma, kot bolj splošna orientacija v proučevanju družbenega življenja.

4* **NATURALISTIČNE TEORIJE** so: **mehanicizem**, **biologizem** (organicizem in evolucionizem, teorije o neenakosti ras-socialdarwinizem, sociobiologija), **geografski determinizem**

Mehanicizem:

5* Prizadevanja da bi razložili **družbo kot skupek mehaničnih sil** (akcij in reakcij v fizikalnem pomenu).

6* Mehanicizem opazuje družbeno življenje kot obliko fizikalnega gibanja, izhajajoč iz monističnega razumevanja enotnosti sveta. Tudi človek je fizikalno bitje, podrejeno zakonu gravitacije.

8* Egoizem in spopade v družbi reducira na vpliv sredobežnih sil.

9* Centralizacijo, decentralizacijo v državni organizaciji razume kot odnos med centrifugalnimi in centripetalnimi silami.

10* Sodelovanje in združevanje razume kot množitev in zbiranje energije.

11* Družbene in kulturne tvorbe pa zgolj kot oblike preobrazbe energije.

7* Predstavniki mehanicizma: Descartes, Spinoza, Leibniz, američan Carey, belgijec Solvaya in rusa Voronov in Bethar. Nekateri uvrščajo tudi Pareta.

8* V izvorni obliki mehanicizem danes nima večjega vpliva, pojavlja pa se v obliki mnenj, da je mogoče sociološke pojme in odnose v družbi razlagati na poenostavljen mehanični način.

Biologizem:

9* Razlaga družbenega življenja s pomočjo kategorij (organizem, naravna selekcija, dednost, boj za preživetje).

10* Biologizem se je uveljavil konec prejšnjega in v začetku tega stoletja, na podlagi dosežkov v biologiji.

11* Biologizem se v sociologiji pojavlja predvsem kot **organicizem in evolucionizem, socialdarwinizem**, v novejšem času pa kot **sociobiologija**.

1. Organicizem in evolucionizem:

1* Pri **organicizmu** pravzaprav za dve različni ideji:

1. prva poudarja identiteto družbe in organizma oz. trdi, da je družba vrsta organizma;
2. druga pa da se družba in narava razvijata na enak evolutivni način.

2* Ideje organicizma se pojavijo že v Platonovi Državi. Drugi zagovorniki teh idej so še: angleški teoretik Spencer, ruski sociolog Liliefeld, belgijski sociol. Worms, nemška teoretika Schaeffleja in Bluntschlija.

a) Spencer - trdi da je družba nad-organizem (supra-organizem), ter da podobnost med družbo in organizmom omejena. Pri tem gre predvsem za isti vzorec razvoja, diferenciacije in specializacije delov, omenjena podobnost pa obstaja tudi glede strukture, sestave in funkcioniranja. Govori o **3 razlikah**:

1. organizem je simetričen v družbi pa ni simetrije;
2. organizem je trden agregat, telo, družba pa to ni;
3. v organizmu je zavest skoncentrirana v enem delu, v družbi se nahaja v vseh posameznih.

Spencer je najizrazitejši predstavnik te struje. Razlikuje **3 stopnje razvoja**:

1. vojaška,
2. revolucionarno-prehodno in
3. industrijsko-humano.

Družbeni razvoj zahteva vse večje samostojnost in svobodo posameznikov. Evolucionizem je pomemben v razlagi nekaterih razsežnosti družbenega gibanja.

Pri obeh primerih (organicizmu in evolucionizmu) naj bi šlo za ista pravila progresivne diferenciacije delov, ki pripelje do popolnejše prilagojenosti (adaptacije) posameznega dela zunanjemu okolju in s tem k bolj učinkovitemu funkcioniranju celote.

b) Lilienfeld - je zanikal obstoj kakršnihkoli razlik me živimi organizmi in družbami (večja giblivosť nam pove da gre le za bolj izpopolnjen tip organizma, hierarhija pa ustreza simetriji organizmov). Sociologija naj temelji izključno na biologiji.

b) Bluntschli - je take teze privedel do absurdnosti: država je moškega, cerkev pa ženskega spola. Iskal je družbene ustanove, ki bi ustrezale srcu, pljučem ...

3* Pri drugi smeri, **evolucionizmu** pa gre za poudarjanje enotnosti in identitete razvoja živih organizmov kot celote in človeške družbe.

2. Teorije o neenakosti ras (socialdarwinizem):

12* Razlikujejo se od organicizma in evolucionizma, čeprav ju nekateri združujejo pod imenom biologizem. Pogosto uporabljajo izraze na neznanstven način.

13* Sem uvrščamo: francoskega plemenitaša Gaubineauja.

a) **Gaubineauja** - se ukvarjal z ugotavljanjem vzrokov za propadanje velikih civilizacij. Po njegovem mnenju je za propadanje velikih civilizacij bilo krivo predvsem mešanje ras. Tako meni, da obstajajo višje in nižje rase (vse velike civilizacije so ustvarili belci).

b) **Lapouge** in **Ammon** - sta razvila drugo enačico te teorije. Gre za t.i. **antropometrijsko teorijo**, po kateri bi bilo mogoče neenakost med rasami izmeriti na podlagi razsežnosti lobanje. Superiorna naj bi bila dolgovratna rasa visokih in plavookih arijcev s prirojeno hlabrostjo in velikimi hrepenenji.

Lapouge naj bi ugotovil obstoj 3 ras:

1. homo europaeus, arijec, visok, svetlolas, hraber;
2. homo alpinus, nizek, kostanjevo rjavih las, zmeren, preudaren;
3. homo contratus, med prvima dvema tipoma.

Med ljudmi in rasami bi naj prišlo do naravne selekcije (Darwin). Namesto tega pa prihaja do družbene izbire, ki ima drugačen značaj in nasprotno smer (arijci umirajo, ker so hrabri). To so spekulativne, neznanstvene teorije ki so bile pogosto zlorabljene v politiki.

3. Sociobiologija:

- Tu gre za določena stališča, ki **domnevno izhajajo iz razvoja sodobne genetike** in gre za večjo izkustveno utemeljenost tez o biološki pogojenosti človekovega družbenega življenja. Kar zadeva prispevek genetike je v žarišču ideja, da je enota v boju za preživetje **gen**.

- **Naravna izbira poteka na ravni boja genov za preživetje** in za njihovo razširjeno reprodukcijo.

- Poglavitno vprašanje s katerim pa se ukvarjajo je, kateri so vzroki dobrohotnega vedenja do drugih posameznikov. Nesebičnost ima skrite funkcije v prispevanju k preživetju genov.

- Človeška družba je le primer iz širše skupine pojavov, kjer veljajo iste zakonitosti in determinizmi. Nista pomembni niti človekova zavest niti kultura. **Mehanizem človekovega vedenja je gensko določen**. Bistveni so vedno gensko določeni kemični sprostilci, ki določajo kako bomo v vsaki situaciji reagirali.

- **Med različne trditve sociobiologije lahko vštujemo:**

- Delitev dela po spolu (moški dominanten) izhaja iz zgodnje evolucije vrste homo, kjer so ženske bile predmet menjave.
- Moški proizvajajo veliko več spolnih celic kot ženske, zato se moški bojujejo za premoč, ko pa zmagajo postanejo dominanten partner v zakonu. To pa je politično razmerje.
- Na področju dednega prava pravila ščitijo nosilce istih genov.
- Družbeno vzpenjanje naj bi bilo povzročeno z navzočnostjo posebnega gena (t.i. Dahlbergov gen).
- Religija naj bi se zakoreninila pri človeku, ker so si pripadniki iste religije pomagali vse do trenutka, ko je ta lastnost z gensko mutacijo prešla v človekovo gensko kodo.

- **Sociologi in socialni antropologi so naslovili na sociobiologijo več ugovorov:**

- Ne upoštevajo da ima družbeno življenje nad-individualni značaj, kjer imajo družbene institucije objektivni značaj.
- Celotno dojemanje življenja preko kulture se ne more zreducirati na kemijo.

- Sociobiologija naj bi najprej biotskemu življenju pripisala kapitalistični značaj (volčje tekmovalje), potem pa iz tega izvajala, da se vse to velja tudi za človeško družbo, kjer da ni nikakršnih specifičnosti.

a) **Wilson** - njegovo delo je knjiga: *Sociobiologija - nova sinteza*.

1* Zanj sociobiologija ni kakšna teorija, temveč nova znanstvena panoga, ki se ukvarja s sistematičnim proučevanjem biološke zasnove vseh oblik družbenega življenja tudi pri človeku.

2* Sociologija in vse druge družbene znanosti so zadnje panoge biologije, ki čakajo na vključitev v Moderno sintezo.

Geografski determinizem:

12* Med geografske dejavnike štejemo v tem kontekstu vse pogoje človekovega okolja, ki niso nastali pod vplivom človeka samega, in ki bi jih lahko (po **Sorokinu**) najsplošneje opredelili kot kozmične dejavnike, vezane na klimo, temperaturo ozračja, velikost ozemlja in konfiguracijo tal, vodne tokove, padavine... in ritme njihovih sprememb. Njihov vpliv na družbo pa lahko pojmujejo posredno ali neposredno.

13* Vse so poskušali razlagati na geografski način, npr.: družino in njeno organizacijo, politično ureditev in velikost države, obseg in naseljenost prebivalstva, rasne in etične razlike ...

14* Med predstavnike spadajo: Aristotel, Tomaž Akvinski, Khaldun, Macchiavelli, Bodin, Vico, Montesquieu...

a) **Jevons, Huntington, Beveridge** - ugotovili so da se vremenski pogoji in količina padavin spreminjajo v ciklih, ki trajajo okoli 33 let. Le tem pa ustrezajo cikli v proizvodnji žita. Ta pa je osnovni gibalni dejavnik gospodarskih ciklov nasploh, s tem pa tudi celotnega družbenega življenja.

b) **Moore** - je poskušal to razmerje kvantificirati, je prišel do rezultata o pomembni korelaciji med spremembami v pridelku žita in proizvodnje železa.

c) **Huntington** - je mnenja, da se ciklični klimatski vplivi izražajo predvsem v narodovem zdravju in s tem mortaliteti prebivalstva. Šibka stran te teorije je, da zagovorniki niso uspeli natančno opredeliti trajanja ciklov. Razmerje med klimatskimi spremembami in gospodarsko konjunkturo le ni tako tesno, kot hočejo prikazati.

d) **Ratzel** - je menil, da so območja, ki so ločena z gorami in vodami, so ponavadi ločena tudi politično. Prebivalstvo velikih planjav praviloma tvorijo politične skupnosti velikega obsega (ki osvajajo, imajo pa manj spopadov znotraj).

e) **Mateuzzi** - je bil mnenja, da se je v Egiptu pojavila civilizirana despotija.

f) **Gilfillan** - Po njegovi teoriji severnega toka civilizacije se središče upravljanja in ustvarjanja v neki družbi in v svetu v celoti vedno postopoma pomika v smeri proti severu, kjer bi naj bilo bistvo napredka človeštva, pomikanje proti jugu pa nazadovanje človeštva.

15* Lahko trdimo da so geografski pogoji le pogoji družbenega življenja, niso pa del družbenega determinizma samega (medsebojne soodvisnosti družbenih pojavov).